

religije. Pri tome je zanimljiva Welteova analiza onog „ništa“ i pri tome najprije želi odgovoriti na pitanje što je taj ništa koji nam prethodi, ali i onaj ništa koji je nakon nas. Koja je njegova moć i je li iza njega bezuvjetna sila koja sve drži ili je čak samo ništa iznjedrilo sve što je nešto. Dakako, taj „ništa“ se ne razumijeva kao nijekanje svake zbilje, nego je bolje govoriti o ni–šta, to jest o onom što ne potpada pod neku određenu bit koju bi se moglo umnožavati ili podvesti pod neki rod. Tim se postupkom želi pojam o Bogu osloboditi od svake ograničenosti i predočivosti, tako da on bude pojam o božanskom Bogu, a ne o nekom predmetu među predmetima — pa makar i kao relativno najsavršeniji predmet ili tek umski ideal bez nedostatka.

Nije beznačajno spomenuti i to da naše poimanje Boga sa sobom nosi i put kojim se do njega došlo. Može to biti: apriorni put, iz samoga pojma koji se nameće samoj našoj misli, također se i iz svijeta polazi prema poimanju Boga ili pak od čovjeka samoga kao tražitelja smisla svoje vlastite egzistencije, kao i čitavog svijeta. Pritom se istodobno istražuje i mogućnost čovjekove slobode, koja stoji pod bezuvjetnom moralnom obligacijom, kao što se propituju i uvjeti mogućnosti čovjekovih težnji, želja i neprestanog nastojanja oko boljeg i savršenijeg. Dakako, mogući su razni putevi, zavisno od različitih poticaja za filozofiranje, koji će na kraju krajeva uputiti na bezuvjetnost ili božanstvenost apsolutne Tajne. Pritom se ne ispušta s vida ni fenomen negativnog, kritičkog i pozitivnog ateizma.

U trećem poglavlju, koje nosi naslov *Čovjek kao ostvaritelj religije*, napose se promatra vjera u odnosu prema znanju te slobodnomu pouzdanju, i predanju. Izdašnije se promatra vjera u Boga, ali i čovjeka kao biće koje uvijek u nešto vjeruje. Najveći dio trećeg poglavlja zauzima onaj o molitvi, njezinim uvje-

tima i modelima događanja i izražavanja. U tom je poglavlju posebno obrađena tema o izopačenom vidu religije. Naime, kad religija ostane bez svoje biti, a ponešto se izvanjsko čini slično onomu što je utemeljeno na istinskom nutarnjem religioznom doživljaju, onda nastaje izopačenje u ime kojeg se mogu činiti i zlodjela — u ime takozvane religije. Izvanjski fenomeni koji ne odražavaju bit religije opasni su za pravu komunikaciju među ljudima, a kad se ljudi ne razumiju ili se krivo shvaćaju, tada nastaju naizgled nerješive poteškoće. Jednom riječju, takozvana pobožnost bez istinske duhovnosti može biti veoma opasna, kako za pojedinca, tako i za društvo koje je zahvaćeno površnom ili izvitoperenom religioznošću.

Nikola Stanković

Ivica Čatić, *Crkva — novo društvo usred staroga imperija: Obris Pavlove političke teologije*, Glas Koncila, Zagreb, 2016, 453 str.

Iako se u hrvatskom govornom području posljednjih desetljeća uočava značajan porast egezegetsko–teoloških istraživanja Svetog pisma, o čemu svjedoči sve veći broj znanstvenih i stručnih radova domaćih autora, *Corpus Paulinum* i dalje ostaje jedno od nedovoljno istraženih područja. Stoga je prva autorska knjiga doc. dr. Ivica Čatića, bibličara, predsjednika Katedre Svetog pisma Novog zavjeta na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u akovu, pod naslovom *Crkva — novo društvo usred staroga imperija: Obris Pavlove političke teologije* izazvala veliko zanimanje kako akademske tako i šire zajednice, tim više što je riječ o vrlo aktualnoj temi u svijetu, jednako kao i u hrvatskoj društvenoj stvarnosti. Navedenu knjigu autor je posvetio svećeniku i prijatelju monsinjoru Stjepanu Mileru.

Motive i razloge odabira dubljeg istraživanja Pavlove političke teologije Ivica Čatić otkriva u uvodu. Promatrajući poslijeratno vrijeme obilježeno posvemašnjom krizom na kulturnom i društveno–ekonomskom polju u autoru se budi niz pitanja. Je li moguće i kako shvatiti *evanđelje kao snagu spasenja*? Je li kršćanstvo u svojoj biti religija za strogu individualnu uporabu bez mogućeg upliva na širu povijesnu stvarnost? Ima li Crkva, po svojoj biti, potencijal i poslanje za djelovanje na širem društvenom području? Na ova i slična pitanja autor pronalazi odgovor u pavlovskim spisima iz trostrukog razloga: dobrog poznavanja Pavlove misli, dragocjenog svjedočanstva o praksi rane Crkve i konkretnog bavljenja problemima kršćanskih zajednica.

Središnja tema knjige politička je teologija u pavlovskim spisima. Poput svakog autora i Ivica Čatić odmah na početku otkriva svojim čitateljima interpretacijski ključ djela preliminarno pojašnjavajući upotrebu i značenje pojma „politički“. Naime, na temelju grčkog korijena *polis* u značenju „grad država“ autor pod istim podrazumijeva sve ono što se odnosi na javnu zajedničku, tj. društvenu stvarnost uredene ljudske zajednice.

S obzirom na strukturu knjiga je podijeljena na tri koherentna i međusobno jasno povezana dijela čiji logički slijed omogućava čitatelju lakše praćenje i elaboriranje autorove misli. *Putovi i raskršća u istraživanju Pavlovih poslanica* naslov je prvog dijela u kojem autor donosi detaljan i sažet prikaz povijesti istraživanja pavlovskih spisa uspješno sažimajući Apostolovu misao te stavljajući naglasak na pokušaje suglasja oko pojedinih ključnih pitanja, napose oko središta Pavlove teologije, načina njezina istraživanja, kao i naravi samih poslanica. Autorov poseban doprinos očituje se u redefiniranju Pavlova odno-

sa prema židovstvu, kao i u takozvanoj novoj perspektivi koja prikazuje Pavla u njegovu židovsku okruženju, što je od iznimne važnosti za potpunije shvaćanje Pavlove teološke misli.

U drugom dijelu autor usmjerava pozornost *prema pojmu biblijske političke teologije*, uključujući bitne elemente kao i silnice povijesnog konteksta, koje su nedvojbeno utjecale na njezino nastajanje i formiranje. Nakon kratkog prikaza odnosa teologije i politike u tekstovima Novog i Starog zavjeta Ivica Čatić se zaustavlja na teologiji oslobođenja i sociološkoj biblijskoj hermeneutici, kao i novijoj biblijskoj političkoj teologiji, pružajući čitatelju sažeti uvid u novi val biblijske političke teologije te vrlo koristan kritički osvrt na hermeneutski pluralizam pravaca ideološke kritike.

U trećem dijelu knjige koji nosi naslov *Corpus paulinum i biblijska politička teologija* Ivica Čatić dolazi do samog središta istraživanja pavlovskih spisa u perspektivi političke teologije. U analizi radikalnosti Pavlova političkog angažmana u odnosu na rimsku imperijalnu vlast autor obuhvaća široki spektar tematskih područja kao što su narav službene religije Rimskog Carstva i Pavlov odnos prema njemu, s posebnim osvrtom na lik imperatora, rimski *pax et securitas* i upotrebu teoloških titula. Autor se također bavi i temom patronatskog sustava, svećenstva i moći te Pavlovim odnosom prema židovskoj apokaliptici.

Završno poglavlje nedvojbeno predstavlja izvorni znanstveni doprinos istraživanju pavlovskih spisa. Naime, u njemu, polazeći od krsne formule u Gal 3,28: *nema više: Židov — Grk; nema više rob — slobodnjak; nema više muško — žensko*, autor, zajedno s pojednim predstavnicima ideološkog istraživanja, prikazuje Pavla kao začetnika alternativnog društva. Analizirajući Pavlov stav prema pitanju nacionalnosti/univerzalnosti, ropstva, odnosa muš-

ko-žensko, Ivica Čatić promatra novu vrstu ekonomskih odnosa koje je Pavao implementirao unutar zajednica koje je vodio, dovodeći ih u izravan odnos s praksom Rimskog Carstva. U Pavlovim novim modelima društveno-ekonomskih udruživanja kao oblika oživotvorenja evanđelja te u smjelosti postavljanja novih standarda i njihovih ostvarivanja, autor pronalazi odgovor na uvodna pitanja. Evanđelje, koje je u Pavlovoj teologiji i vremenu imalo velik i snažan potencijal preobrazbe, prema autorovu uvjerenju ima ga i danas. Crkva i danas, daleko više negoli se to može naslutiti u pojedinom povijesnom trenutku, posjeduje potencijal preobrazbe ne samo pojedince, nego i čitave civilizacije. Jedini put ulaska u dinamizam evanđelja iz kojega proizlazi spasenjska snaga i Židovu i Grku, put je djelovanja prema novim standardima i njihovo beskompromisno utjelovljenje u crkvenoj stvarnosti. Sve ispod toga, zaključuje autor, bilo bi *ne ići po istini evanđelja*.

Knjiga završava sažetim zaključkom, obilnom literaturom i preglednim sadržajem koji bez sumnje cjelokupnom djelu daju notu znanstvenosti. Gledajući knjigu u cjelini, na poseban način dolazi do izražaja jasnoća, preciznost i sažetost prikaza pojedinih tematskih cjelina koje autor potkrepljuje bogatim znanstvenim izvorima, o čemu svjedoče 1003 bilješke te široki spektar znanstvene i stručne literature (57 stranica). Hvale vrijedan je i logičan slijed misli, jednostavnost jezika, tumačenje širemu čitateljstvu manje poznatih pojmova, diskretno zauzimanje osobnog stava u još uvijek otvorenim egzegetskim pitanjima. Sve navedeno doprinosi autorovu uspješnomu dijalogu s čitateljima, koji odiše jasnoćom, slobodom i nenametljivošću.

Zbog svega navedenog knjiga Ivica Čatića predstavlja značajan znanstveni doprinos hrvatskoj egzegetsko-te-

ološkoj misli. Stoga će zasigurno biti od velike koristi ne samo onima koji se profesionalno bave studijem Svetog pisma i studentima teologije, nego i svima onima koji žele bolje upoznati lik i djelo svetog Pavla, utjelovljujući — poput njega — istinu evanđelja unutar šire crkveno-društvene stvarnosti našeg vremena.

Silvana Fužinato

Ivica Žižić, *Nedjelja: Blagdanski etos u vjeri i životu katolika*, Kulturno-antropološko istraživanje i Glas Koncila, Zagreb, 2015, 572 str.

U središtu istraživanja koja obuhvaća ova knjiga prof. dr. sc. Ivica Žižića nalazi se blagdanski etos u katoličkoj religioznosti kroz nedjelju, koja je prvi i stožerni kršćanski blagdan. Na više od 500 stranica autor pokušava odgovoriti na pitanje kako se blagdanski etos formira i prakticira te koji su njegovi primarni simboli i izvori. On nedjelju promatra u kršćanskoj kulturnoj i antropološkoj praksi, voden između ostalog i pitanjem: Postoji li čovjek bez blagdana, odnosno bez povezanosti sa svetim, pa prema tomu i bez posvećenja vremena koje se događa u interakciji sa svetim te što se događa ako nema blagdana — ako imamo samo svagdane?

Znanstvena istraživanja osmišljena su kroz kombinaciju teorijskog pristupa i prikupljanjem podataka s terena. Kulturološkomu istraživanju nedjelje, kao blagdana koji se uvijek događa u određenim intervalima, autor pristupa multidisciplinarno, s teološkog, filozofskog, sociološkog, a napose s antropološkog aspekta. Kroz četiri poglavlja on ponajprije istražuje blagdan u kulturno-antropološkoj perspektivi te ističe važnu odrednicu blagdanskog etosa koji je bitno određen obredom. Obred je za njega prvotno mjesto dogadanja blagdanskog